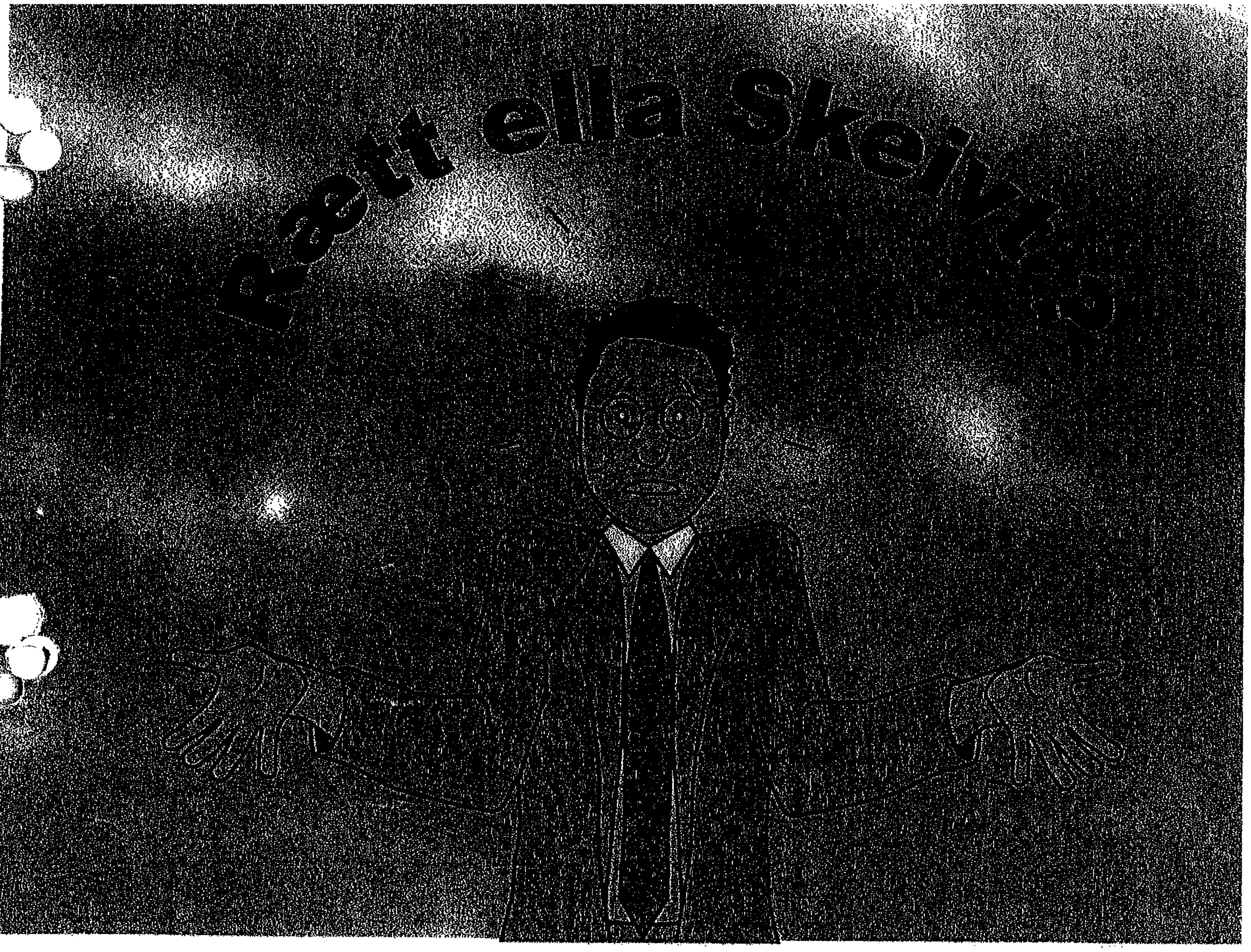

Undirvísingar-tilfar til

Etikkur/Siðalæra

- Etikkur -

Orðið etikkur merkir "siðalæra" ella "liviregla". Ein etisk meting ásetur reglur um, hvussu vit eiga av bera okkum at í ymsum viðurskiftum. Aftan fyri metingina er ein hugsan um, hvar ger lívið gott. Nógv ymist hevur ávirkan á, hvat liggur aftan fyri okkara atburð og okkara virðir. Tað kann vera trúgv, politiskar hugsjónir ella okkara foreldur og vinir. Alt hetta er við til at stýra okkara gerðum, hóast vit ikki hugsa um tað.

trúgv politisk áskoðan heimspeki idolir	⟶ Etisk hugsan ⟵	meting gerð

Samfelagið ásetur eisini ymsar reglur um, hvat er rætt og skeivt við at gera lógir, sum verja tann einstaka. Hesar lógir eru eisini bygdar á ávísar hugsanir um, hvat er gott og rætt.

Reglur eru fyri, hvat er rætt og hvat er skeivt. Vit vita, at tað er skeivt at stjala, og at vit skulu virða tað, onnur eiga. Tað er okkara skylda. Í søguni hugsar Sverri **pliktetiskt**.

Onnur halda ístaðin, at tað er eins týdningarmikið at hugsa um, hvat tað førir til, um eg geri okkurt. Maria hugsar meira um avleiðingarnar fyri Jónu og seg sjálva, um tey melda Jónu. Hon hugsar **konsekventetiskt.**

Etikkur og kristindómur

Av tí, at vit eru ymisk, hava vit eisini ymsar normar og virðir í lívinum. Tveir persónar kunnu hava somu vitan um abort og kortini vera ósamdir. Tey byggja sínar meiningar á ymisk virðir, um hvat er gott og rætt. Summi grundgeva út frá, at menniskja dugir at hugsa, og tí vita vit, hvussu vit bera okkum rættast at, tey hugsa **humanetiskt**. Onnur taka støði í onkrum uttan fyri seg sjálvi t.d. trúgv. Í kristnum etikkin verður tikið støðið í Guds vilja við menniskjunum, og hvat Bíblian sigur um tað. Tí kunnu tveir persónar, har annar grundgevur humanetiskt ,og hin grundgevur út frá kristnum etikki, hava somu meining.

Eitt av grundsjónarmiðunum í kristindóminum er, at Gud er skapari og hevur skapað menniskjuni at liva saman og at varða um hvønn annan. Menniskjan er skapað í Guds mynd (1. Mós. 1, 26) og tí hava vit eina serliga støðu í heiminum fram um djórini við tað, at vit eru før fyri at skilja millum rætt og skeivt. Vit hava ein frían viðja, og harvið eisini ábyrgd av okkara gerðum. Í Bíbliuni eru dømi um bæði pliktetikk og konsekvensetikk. Boðini eru í stóran mun pliktetisk t.d. "Tú mást ikki stjala" (2. Mós. 20,15) eins væl og fariseararnir hugsaðu pliktetiskt. Í Nýggja Testamenti er nógv dømi um konsekvensetiska hugsan hjá Jesusi: Alt tað, sum tit tí vilja, at menn skulu gera móti tykkum, tað skulu tit eisini gera móti teimum (Matt, 7,12) eisini nevnt **Tann gylta reglan**.

Ein annar hugsunnarháttur er, at okkara motiv og áskoðanir eru tað, sum er avgerandi. Ikki fyrr enn vit ynskja at gera tað góða, kunnu okkara gerðir gerast góðar. Um tað er pliktin ella hugsanin um avleiðingarnar, sum er tað berandi í tí, vit gera, kann tað lættliga blíva falskt og innantómt. Tá vit leggja dentin á okkara hugsan um tað vit gera, er talan um **sinnalagsetikk.** Í NT eru eisini dømi um tað: "Sama sinnalagið veri í tykkum, sum eisini var í Kristi Jesusi" (Fil 2,5). Eitt annað dømi er: "Ein og hvør gevi, eins og hann hevur sett sær fyri í hjarta sínum, ikki av óhugi ella av neyð; tí at Guð elskar glaðan gevara" (2. Kor.

9,7). Í søguni sigur Maria um Jónu: "Tað er einki, eg ynski meira, enn at fáa hana burtur frá tí, sum er ólógligt." Tað er umsorganin fyri vinkonuni, sum liggur aftan fyri hennara hugsan, ikki bara ein fatan av, at hon hevur skyldu at hjálpa henni.

Hvat er so tann rætti etikkurin

Sum nevnt omanfyri eru ymsar fatanir av, hvat er tann rætti etiski hugsunnarhátturin. Summi siga, at pliktetikkurin ella sinnalagsetikkuri er ikki nóg mikið. Tað eru avleiðingarnar av okkara gerðum, sum eru avgerandi. Onnur halda, at pliktin er drívmegin, sum fær okkum at gera tað rætta. Vit hava jú lært at bera okkum rætt at, frá tí vit vóru lítil. Uppaftur onnur halda, at sinnalagið er tað týdningarmesta - tað at vit vilja gera tað góða.

Fakta:

- Etikkur er læran um tær røttu gerðirnar
- Grundreglurnar, sum siga okkum, hvat er røtt ella skeiv ger nevna vit normar
- Humametikkurin er grundaður á vit og skil og sínámillum ávirkanina millum menniskju
- Kristin etikkur er grundaður á Guds vilja við menniskjunum
- Pliktetikkurin leggur dent á skyldurnar til at fylgja etisku normunum
- Konsekventetikkurin leggur dent á avleiðingarnar av gerðunum
- Sinnalagsetikkurin leggur dent á tankarnar aftan fyri gerðina
- Í Bíbliuni eru bæði pliktetiskar, konsekvensetiskar og sinnalagsetiskar útsagnir

Etikkur

1. Hvat merkir etikkur?

2. Hvat er humanetikkur?

3. Hvat er kristin etikkur?

4. Hvat er pliktetikkur?

5. Hvat er konsekvensetikkur

6. Hvat er sinnalagsetikkur?

7. Hvør heldur tú, er rættasti etikkur?

Er livet en gave?

Et ca. 20 uger gammelt foster

Ifølge Bibelen er mennesket skabt i Guds billede. Det betyder, at mennesket har en enestående stilling, og det har samtidigt et ansvar for alt, hvad der er skabt. Mennesket er i den første skabelsesberetning sat til at herske over havenes fisk, himmelens fugle, kvæget ja, alt hvad der er skabt. Det betyder, at mennesket er Guds forvalter på jorden.

I Det Gamle Testamente beskrives Gud som skaberen af alt liv og som livets opretholder. Det betyder, at mennesket har fået livet givet som gave. For der er ikke noget menneske, der kan give sig selv livet eller bestemme, om det vil være dødeligt eller ej. Hvad der vælges undervejs i livet er menneskets eget ansvar.

Et menneskes værd afhænger ikke af dets egenskaber, men af, at det er skabt og elsket af Gud. Menneskelivet er ukrænkeligt. Det er det, uanset personlige egenskaber, køn, alder, evner, race eller social status.

Som mennesker er vi sat ind i et fællesskab med andre. Vi lever ikke isoleret på en øde ø. Vi holder derfor noget af det andet

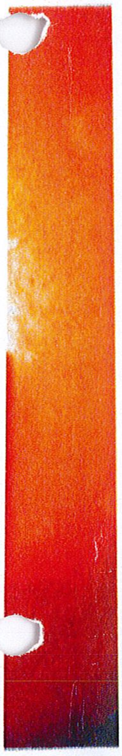

menneskes liv i vores hånd. Denne viden har betydning for vores måde at leve vort liv på og for de valg, vi træffer.

Forståelsen af, at livet er en gave, har betydning for, hvordan man tager stilling til problemer i forbindelse med livets opståen og dets afslutning.

Salme 139

For korlederen. Salme af David.
Herre, du ransager mig og kender mig.
Du ved, om jeg sidder eller står,
på lang afstand er du klar over min tanke;
du har rede på, om jeg går eller ligger,
alle mine veje er du fortrolig med.
Før ordet bliver til på min tunge,
kender du det fuldt ud, Herre;
bagfra og forfra indeslutter du mig,
og du lægger din hånd på mig.
Det er for underfuldt til, at jeg forstår det,
det er så ophøjet, at jeg ikke fatter det.

Hvor skulle jeg søge hen fra din ånd?
Hvor skulle jeg flygte hen fra dit ansigt?
Stiger jeg op til himlen, er du dér,
lægger jeg mig i dødsriget, er du dér.
Låner jeg morgenrødens vinger
og slår mig ned, hvor havet ender,
så leder din hånd mig også dér,
din højre hånd holder mig fast.
Siger jeg: „Mørket skal dække mig,
lyset blive til nat omkring mig",
så er mørket ikke mørke for dig,
natten er lys som dagen,
mørket er som lyset.

Det var dig, der dannede mine nyrer,
du flettede mig sammen i min mors liv.
Jeg takker dig, fordi jeg er underfuldt skabt,
underfulde er dine gerninger,
jeg ved det fuldt ud!
Mine knogler var ikke skjult for dig,
da jeg blev formet i det skjulte,
blev vævet i jordens dyb.
Da jeg endnu var foster, havde du mig for øje;
alle dagene stod skrevet i din bog,
de var formet,
før en eneste af dem var kommet.
Hvor er dine tanker dyrebare for mig,
hvor stor er dog summen af dem, Gud!
Tæller jeg dem, er de flere end sandet,
bliver jeg færdig, er jeg stadig hos dig.

Salme 139, 1-18

Kend dig selv – kend dit gen

„I dag er vi i færd med at lære det sprog, som Gud brugte, da han skabte livet." Sådan udtalte den amerikanske præsident Bill Clinton ved en højtidelighed i sommeren 2000, da resultaterne af den internationale forskning af den menneskelige arvemasse blev fremlagt.

Den grove kortlægning af den menneskelige arvemasse bliver betragtet som en revolution inden for lægevidenskaben. Den vil sandsynligvis få en kolossal betydning for forebyggelsen og helbredelsen af en lang række farlige og dødelige sygdomme. Kortlægningen af den menneskelige arvemasse forventes færdigt i år 2003.

Det vil komme til at betyde, at mennesket ikke længere er totalt underlagt naturens vilkår, men det kan et langt stykke af vejen selv kontrollere og forandre sine livsvilkår.

Denne kortlægning vil på den ene side kunne give muligheder for gentest, genscreening og fosterdiagnostik, og dermed være med til at fortælle noget om sygdomme eller risiko for sygdomme. På den anden side vil den også udløse nogle dilemmaer såsom spørgsmålet, om hvad man vil man gøre, hvis en gentest viser, at man er disponeret for en arvelig sygdom. Hvordan vil en sådan viden få betydning for det liv, man lever, og den måde man lever det på? Bør man fortælle sin kæreste eller ægtefælle, at man er arveligt disponeret for en sygdom? Ligeledes melder spørgsmålet sig, hvem ejer retten til det menneskelige gen?

Spørgsmålene er mange, men de har betydning for vort liv.

Reagensglasbørn

I 1975 blev det første reagensglasbarn født. Det menneskelige æg kom herved fra den beskyttende livmoder ud i laboratoriets reagensglas og blev befrugtet der. Det befrugtede æg blev derefter indsat i kvindens livmoder.

I dag anvendes metoden til at hjælpe et barnløst par til at få det ønskede barn. Der bliver normalt udtaget flere æg, som bliver befrugtet. Er de befrugtede æg sunde, lægges der to æg op i kvindens livmoder for derved at gøre chancen for graviditet større. Sunde og raske æg kan fryses ned og anvendes senere, hvis graviditeten ikke lykkes i første omgang.

Ifølge dansk lovgivning må ægget kun opbevares et år. Er der en risiko for arvelige sygdomme, kan man udtage en celle fra de befrugtede æg og undersøge den, evt. syge æg kasseres.

Arvelige sygdomme

I forbindelse med fostervandsprøver kan genetikere teste fostre for at finde arvelige sygdomme. Muligheden for at udrydde arvelige sygdomme såsom cystisk fibrose og Chorea Huntington er til stede. Det kræver dog, at den gravide vælger at få en abort. Derved undgår man, at der bliver født børn med disse handicaps.

Spørgsmålene, om for hvis skyld man gør det, melder sig? Er det for barnets, forældrenes eller samfundets skyld?

Ligeledes må man drøfte, hvornår en sygdom er så alvorlig eller et handicap så stort, at man ikke kan leve et godt liv? Hvem skal bestemme? Man kan også spørge, hvilke rettigheder har det ufødte barn?

En kopi

Enæggede tvillinger har identiske arvemasser, og man taler om, at de udgør en naturlig klon.

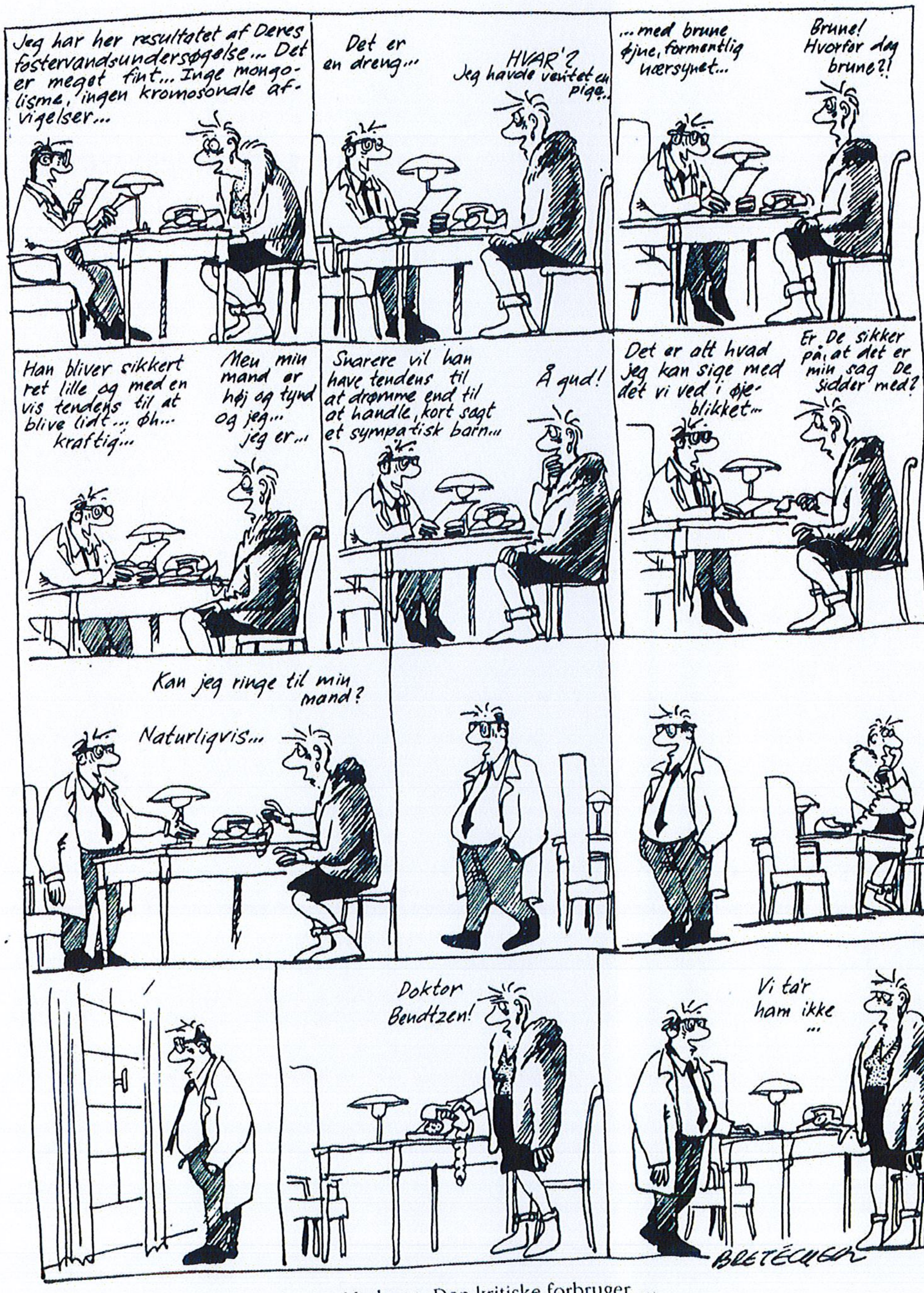

Mødrene: Den kritiske forbruger ...
Af Claire Betecher. På dansk Nils Ufer.

I 1977 blev det første klonede får, Dolly, født. Ved kloningen viderefører afkommet en tro kopi af den klonede arvemasse. Der bliver således skabt to mere eller mindre identiske dyr.

Ifølge dansk lov må der ikke foretages forsøg, som har til formål at muliggøre fremstilling af arvemæssigt identiske menneskelige individer. Denne lov gør sig også gældende i andre lande.

Den originale kopi

Uddrag af biskop Jan Lindhardts bog: „Ned fra soklen."

„... Når vi betragter os selv som selvbærende individer, som er udgangspunktet for hele vor etiske tænkning, så kan det være svært at komme ret langt. På en ejendommelig måde kom dette klart frem i foråret 1998, hvor jeg hovedkulds blev involveret i en debat om kloning. En amerikansk læge ville hjælpe barnløse par med at få børn i form af kloning af en af forældrene. Jeg havde naturligvis ingen forstand på de medicinske aspekter af sagen, men undrede mig i et tv-indslag over, at det var så vigtigt for os at være enestående, så at vi med hænder og fødder protesterede imod at få kopier lavet af os selv eller andre. Debatten blev et interessant prisme på moderniteten.

Jeg kom for skade i TV-2 at ytre, at verden måske ikke faldt sammen af den grund, og at det måske endda var bedre med gode kopier end dårlige originaler...

Reaktionen på denne uskyldige og temmelig harmløse bemærkning var ikke særlig harmløs... Harmen blev øjensynlig fremkaldt af, at man havde antastet, at mennesket er et enestående væsen, og at ville lave kopier er at ville angribe selve menneskets væsen og egenart. Ethvert menneske er nemlig et unikt, originalt og enestående individ, og en kloning heraf ville ramme selve nerven i det at være menneske og menneskelig. Og naturligvis også være vold på naturen og Guds skaberværk og mange andre vigtige ting.

Men det afgørende var originaliteten. At være menneske er at have copyright. Et fordoblet menneske er ikke et menneske. Det er i virkeligheden et ret uhyggeligt synspunkt. For det første er det jo en grov diskriminering af enæggede tvillinger. Men for det andet siger man herved, at det at være uens med alle andre er vigtigere end alt andet:

Det er vigtigere at være selvstændig end at være hæderlig.

Det er bedre at være original end at være hjælpsom. Det er bedre at være enestående end god. Kort sagt, det at være noget for sig selv overgår alt andet."

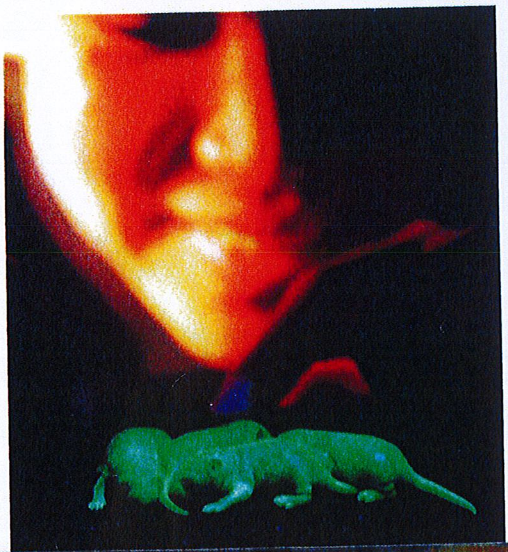

En fager ny verden? For få år siden lykkedes det for japanske videnskabsmænd at placere et gen fra en selvlysende vandmand i et befrugtet æg på en mus. Musen fødte selvlysende unger.

Den fagre nye verden

Med en stigende teknologisk kunnen har lægevidenskaben fået muligheder, som man ikke tidligere har drømt om.

Det har i mange år været muligt at transplantere hud fra et sted på kroppen til et andet, ligesom det har været muligt at transplantere hornhinder fra døde.

I 1967 foretog den sydafrikanske professor Christian Bernard den første hjertetransplantation. Modtageren, en 55-årig mand, døde 18 dage efter transplantationen. Siden er hjertetransplantationer og transplantationer af andre vitale organer dog lykkedes mange gange.

Hjertedød eller hjernedød

I Danmark er vi tidligere gået ud fra, at et menneske er død, når hjertet holder op med at slå og ikke kan sættes i gang igen. Det kaldes et hjertedødskriterium. Seks timer efter, at døden er indtrådt, bliver der holdt ligsyn. Ligsynet foretages af en læge, som skal afgøre, om døden er indtrådt. Derefter udsteder han en dødsattest.

I 1990 blev der indført en ny lov, som gav mulighed for også at kunne anvende et hjernedødskriterium. Denne lov indebærer, at et menneske kan erklæres for død efter enten hjertedødskriteriet eller hjernedødskriteriet:

§ 1. En persons død kan konstateres
- ved uopretteligt ophør af åndedræt og hjertevirksomhed, eller
- ved uopretteligt ophør af hjernefunktionen.

Baggrunden for ønsket om at indføre et hjernedødskriterium skal søges i, at det åbner mulighed for at kunne give tilladelse til at transplantere eksempelvis hjerte, lever eller lunger og derved redde et andet menneskes liv.

Ved hjernedød skal personen undersøges af to læger, og der skal være mindst en time imellem undersøgelserne.

Patienten kan kun erklæres hjernedød, når undersøgelsen har vist, at der ikke er nogen hjerneaktivitet. En hjernedød patient vil aldrig vågne op igen, og normalt vil hjertet holde op med at slå efter nogle dage.

Når en patient erklæres for hjernedød, holdes åndedrættet, hjertet og blodcirkulationen kunstigt i gang med en respirator.

Anvendelsen af hjernedødskriteriet finder kun sted, når der er mulighed for at anvende organerne til ventende patienter. Endvidere skal personen selv have givet tilladelsen til, at det må ske. Hvis man ikke kender den afdødes beslutning, skal de pårørende give tilsagn om en evt. organdonation.

De pårørende til en hjernedød kan vælge, om de ønsker at være til stede, når respiratoren slukkes, eller om de ønsker at tage afsked inden da. Hvis der er givet tilladelse til en donation, kan man vælge at tage afsked før eller efter donationen. De pårørende vil ofte få stillet et værelse til rådighed, indtil organudtagningen er overstået. Den afdøde bringes herefter tilbage til afdelingen, hvor de pårørende kan tage afsked.

Der rejser sig nogle etiske spørgsmål og problemer, når man står over for en organdonation eller en organtransplantation.

På den ene side står de pårørende til et sygt menneske, hvis liv måske kan reddes ved at få et nyt hjerte, en ny lunge eller en ny nyre. På den anden side står de pårørende til den hjernedøde. En af deres nærmeste er erklæret for hjernedød, og oven i denne sorg bliver de bedt om at tage stilling til en evt. organdonation.

Når man taler om transplantation, handler det om at give og at modtage. Man må spørge sig selv, om man vil være lige så villig til at donere et organ som at modtage et?

Spørgsmålene melder sig: Kan vi menneskeligt forsvare at flytte organer fra et menneske til et andet? Er det etisk rigtigt at holde et menneskes blodcirkulation og åndedræt kunstigt i gang for, at man kan udtage et eller flere organer?

Ligeledes rejser det at kunne transplantere organer nogle grundlæggende spørgsmål såsom: Hvad gør et menneske til et menneske? Hvor „sidder" livet?

Der er ikke nogle entydige svar. Jehovas vidner ville svare, at sjælen sidder i blodet. Hvorefter de ville henvise til 3. Mosebog 17,11, hvor der siges, at livet er blodet. Derfor nægter de at modtage blodtransfusion.

Andre fremhæver, at livet sidder i hjertet. Nogle mener, at livet hører hjemme i hjernen. Sådan kan man imidlertid ikke afgrænse det, for livet er mere end hjernen og hjertets aktiviteter, ja, det er mere end samtlige dets forudsætninger.

Ifølge Bibelen er mennesket skabt i Guds billede. „I Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem." Mennesker er skabt til at leve i fællesskab med hinanden. Det betyder, at man som mennesker er i hinandens hånd. Man er hinandens skæbne.

Nogle vil mene, at da mennesket er skabt af Gud, skal mennesker hverken gennem abort, genmanipulationer, organtransplantation eller andre kunstige indgreb „blande" sig i livet. Andre vil mene, at man må tage stilling til de enkelte spørgsmål et af gangen.

Uanset om man ønsker det eller ej, har man ifølge kristendommen et ansvar for sine medmennesker. Mennesket er under ansvar over for Gud.

Med organtransplantation har vi som mennesker fået nogle muligheder og en magt i hænde. Det afgørende er derfor, hvordan vi ønsker at forvalte disse muligheder og dette ansvar.

Ejnar Nielsen: Døden og krøblingen, 1898-99.

Hvis

...
Et andet scenarium kunne se sådan her ud:
Jeg står ved min måske døende søns seng
Han er nitten
Han har gode organer
De ansatte er søde
De ansatte er omsorgsfulde
De spørger mig forsigtigt
De spørger mig hensynsfuldt, om jeg vil tale
med en fremmed læge
Jeg siger JA
Jeg vil tale med hvemsomhelst
Om det så var djævelen
Hvis han/hun kan redde min søn

Han spe
I vore d
man spe
Indtil hv
Mit tung
Mit træt
jeg træk
hvordar
kan
så kom
„hvis de
tæn
mar
orga

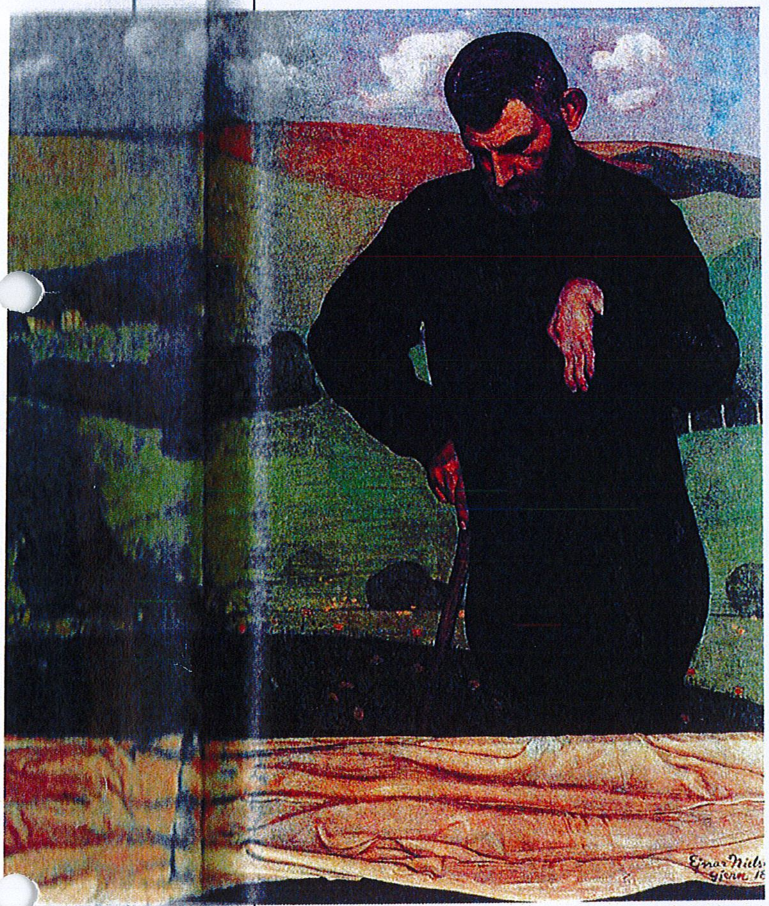

Han spørger „ind til", hvordan jeg har det
I vore dage spørger man bare ikke
man spørger ind til
Indtil hvad?
Mit tunge hjerte
Mit trætte skelet
jeg trækker på skuldrene
hvordan har en mor det, hvis hendes barn
kan dø nårsomhelst
så kommer det
„hvis det værste skulle ske, kunne jeg så
tænke mig at redde en andens barn,
mand eller kone med mit barns unge
organer?"

Jeg kan ikke svare
Jeg glor blot
Så slår jeg ud
Jeg taber besindelsen
Jeg ved ikke, hvor jeg er
Med et hastigt „tænk over det, når du er
blevet lidt roligere" trækker han sig hur-
tigt ud af det lille røg- og grådfyldte ven-
teværelse ved intensivafdelingen.

Jeg hiver efter vejret
Husker min søns medpatient
Den unge mand med den smadrede lever
Om natten på den hårde sovesofa derude har
jeg mareridt om
Dr. Frankenstein
Om de hvidkitlede er blevet til guder
Jeg vågner svedende op
Hvis livet og samfundet i dette danske
smørhul var
NÆSTEKÆRLIGT
ANSTÆNDIGT
SOLIDARISK
OMSORGSFULDT
Så ville jeg foreslå, at ethvert menneske på
forhånd besluttede sig
så ingen
mor
søster
bror
mand og kone
skulle udsættes for den slags beslutninger
ved et muligt dødsleje
...

Uddrag af Charlotte Strandgaards digt: Hvis. 1998.

Hospice.

Et menneskeliv

Ethvert menneskeliv, kort eller langt, er et af Vor Herres enestående fortællinger – og vi må selv snakke med i fortællingen. Vi må tilføje og forkorte, springe over eller dvæle, men når fortællingen afleveres, er den Herrens. Og Gud fortalte sin egen historie i Jesu historie.

Johannes Sløk.

En menneskeværdig død

Mange, der tænker over liv og død, er optaget af ønsket om at få en værdig død. Med lægerne og lægevidenskabens formåen er det ofte muligt at kunne give en patient en livsforlængende behandling.

Det betyder i nogle situationer, at hvor mennesker tidligere døde en naturlig død, kan behandlingen i dag udskyde døden temmelig længe. Det har gjort spørgsmålet om aktiv dødshjælp mere påtrængende.

Aktiv dødshjælp

Det er ikke lovligt at give aktiv dødshjælp i Danmark. Debatten om dødshjælp blev aktuel, da der blev givet tilladelse til, at der under visse omstændigheder kan gives aktiv dødshjælp (eutanasi) i Holland.

Lægelig hjælp til selvmord eller drab efter den syges begæring er kun tilladt, når en række betingelser er overholdt. Den uhelbredelige patient skal bl.a. have afgivet en frivillig og utvetydig begæring om at dø.

I Danmark giver loven ikke mulighed for aktiv dødshjælp, men det er dog tilladt at yde passiv dødshjælp. Det betyder, at man kan indstille en udsigtsløs behandling, som måske kan bevirke, at døden indtræder tidligere.

Pleje af døende

Inden for de senere år er der flere steder i Danmark blevet oprettet hospicer. Det er hjem, hvor det er muligt at tilbringe den sidste tid, man lever. Det er ikke et sted, hvor det gælder om at helbrede patienterne. Derimod er det væsentligt, at et menneske får lov til at leve sin sidste tid i accept af, at helbredelse ikke er muligt.

På et hospice ser man det som noget væsentligt, at den sidste tid af et menneskes liv bliver værdifuldt. Derfor har plejen og den menneskelige omsorg sin egen karakter og sin egen værdi her.

Patienterne bliver passet og plejet, og man forsøger at afhjælpe smerterne. Den medmenneskelige omsorg har stor betydning på et hospice. Der er tid til samvær og samtaler med patient og pårørende

Spørgsmålene om meningen med livet, og hvad har mit liv betydet, bliver centrale, når døden nærmer sig. Ligeledes kan spørgsmålene „Hvad venter der mig, når jeg er død?", „Hvad er meningen med, at jeg skal dø?" være væsentlige samtaleemner.

Om at være præst på Sankt Lukas Hospice

Uddrag af Benny Birk Mortensen: Vidner til vort liv. Stiftelsens jubilæumsbog.

„Døden bliver værdig i og med, at mennesket bevarer sin værdighed, som det sker på et hospice. Det er med til at gøre også den sidste tid til en livsfase, og ikke til døden før døden.

Det er et privilegium at blive inddraget i et menneskes liv. Og sorg har med kærlighed at gøre. Derfor er det ved siden af smerten i det svære også en rigdom at få indblik i dybe og varme relationer og se det smukke i den form for bundethed, som sorgen er udtryk for.

Hvad ser du

Hvad ser du, Søster
En gammel, besværlig og træt lille kone?
Nej, vær nu ærlig! Se nærmere til
Måske kan du finde et barn,
en brud,
en mor
Ja, en kvinde.
Se mig, som sidder dér inderst inde,
Det er mig, du skal prøve at finde.

Ellen Lissner.

I mødet med døende mennesker tænker man mere på, hvad det er for værdier, vi sætter højt i livet. På den måde kan dette møde faktisk være med til at gøre livet rigere. Og det er mit håb, at noget af den rigdom også bliver givet tilbage i arbejdet på Hospice.

At møde folk, hvor de er

Som andre steder vil vi også her på Sankt Lukas Hospice gerne være med til at skabe den tryghed, at præsten er til at tale med. På den måde at præsten er til for patienternes skyld og ikke omvendt. Det er noget af ideen på Hospice, at det er patienterne, der sætter dagsordenen. De er nu fri for at præsentere eller leve op til andres forventninger. Det er nu præstens og andres opgave at lade sig lede derhen, hvor den døende er, og være dér i ydmyghed for et levet liv.

Forberede sig til døden ved at tale om livet

Vi har brug for vidner til vort liv. Hvis vi har et vidne til livet, er vi ikke alene om det. Vi er set og hørt, og det er et grundmenneskeligt behov lige til det sidste. Man bliver et konkret og levende menneske gennem sin livshistorie og ikke bare en patient med en sygdom. At se tilbage på store og små begivenheder er en måde at runde livet af på. Dette kan en samtale med en præst også medvirke til."

Opgaver

- Læs og drøft tegneserien „Mødrene“
  Man har i dag mulighed for at undersøge og teste fostre, så man kan undgå at føde børn med alvorlige sygdomme. Kan og skal vi begynde at designe mennesker og sortere nogle fra?
  Hvem skal afgøre om et menneske er mere værdifuldt end et andet? Ud fra hvilke kriterier skal det vurderes, om et barn kan forventes at få et meningsfyldt liv?
- Drøft jeres holdninger til, at forældrepar vælger abort på grundlag af, at de ved:
- at barnet vil blive født med et handicap eller en risiko for at lide af en alvorlig sygdom,
- at barnet er det modsatte køn, end man har ønsket sig.
- personlige hensyn til forældrene?

- Hvordan kan forståelsen af, at livet er en gave, have betydning for, hvordan man tager stilling til problemerne i forbindelse med livets opståen og dets afslutning?

- Man kan i dag lave kloning af dyr. Det er ikke tilladt at klone mennesker. Bør det være tilladt? Hvorfor/hvorfor ikke?

- Er det bedre at være en god kopi end en dårlig original? Drøft Jan Lindhardts indlæg. Er I enige eller uenige med ham?

- Søren, Jens og Andreas sidder og taler sammen, da Jens spørger sine venner om et råd. Han har tænkt over, om han skal melde sig som organdonor. Hvis I var Jens' venner, hvad ville I så råde ham til?

- I Matthæusevangeliet 7, 17 står der: „Derfor: Alt, hvad I vil, at mennesker skal gøre mod jer, det skal I også gøre mod dem.“ Gælder dette citat også, når man taler om at give eller modtage organer?

- Drøft i klassen, om det bør være tilladt at yde aktiv dødshjælp i form af hjælp til selvmord for uhelbredeligt syge.

Grein úr Kristeligt Dagblad 8. august 2006

Den ubærlige lidelse

Meningsmålinger viser gang på gang, at befolkningen går ind for aktiv dødshjælp. Men hverken politikere, Det Etiske Råd eller lægerne støtter muligheden

Af Karin Dahl-Hansen
Nyhedsanalyse

Tanken om, at ens kære eller en selv i den sidste levetid har ubærlige smerter, er svær for de fleste. Det er sandsynligvis først og fremmest det, meningsmålingerne viser, når danskerne med jævne mellemrum bliver spurgt om deres holdning til aktiv dødshjælp og massivt bakker muligheden op for, at man kan afslutte livet med en dødbringende sprøjte.

I foråret fik cirkusdronning Diana Benneweis stor folkelig opbakning, da hun i sin erindringsbog fortalte, at hun som en barmhjertighedsgerning havde slået sin kræftsyge far ihjel. Og i går præsenterede DR Nyheder en undersøgelse, som viste, at 86 procent af befolkningen siger ja til aktiv dødshjælp.

Men det er svært at forestille sig, at Danmark inden for en overskuelig årrække vil få en lov som i for eksempel Holland og Belgien, hvor uhelbredeligt syge og døende mennesker kan bede en læge om at afslutte livet. Det Etiske Råd har flere gange drøftet spørgsmålet, senest i 2003, hvor samtlige 17 medlemmer afviste aktiv dødshjælp, og der er endnu ikke et eneste parti i Folketinget, der har fremsat forslag om det, endsige har det på partiprogrammet. Heller ikke de læger, der i givet fald skal gøre en ende på lidelserne, er interesserede.

Lægeforeningens officielle holdning er, at den nuværende lov giver tilstrækkelig gode muligheder for at hjælpe i den sidste tid. I Danmark har det således været muligt siden 1992 at smertelindre uhelbredeligt syge og døende med morfin, også selvom denne smertelindring afkorter den døendes liv med timer eller måske ligefrem et par dage. Det er også helt legalt at stoppe for livsforlængende behandling, hvis det er udsigtsløst at blive ved. Det kan for eksempel være at slukke for respiratoren, og det afgørende er, at lægerne ikke gør dette for at slå patienten ihjel, men for at lindre.

Når hele det etablerede system vender sig mod aktiv dødshjælp, skyldes det flere ting. Først og fremmest frygter mange, at muligheden for aktiv dødshjælp vil ændre vores menneskesyn og føre til en forråelse. Og hvordan kan man vide sig sikker på, at den patient, der beder om aktiv dødshjælp, rent faktisk ønsker at dø og ikke bare vil undgå at lægge sine pårørende eller samfundet til last? Karakteristisk nok viser den seneste meningsmåling, at der er størst tilslutning til aktiv dødshjælp blandt de yngste, mens interessen for aktiv dødshjælp blandt danskere over 56 år er mindre. Med andre ord falder opbakningen, jo tættere vi aldersmæssigt kommer på, at spørgsmålet er aktuelt.

Spurnignar til Retten til livet

1. Hvør er tín hugsan um aktiva og passiva deyðshjálp?
2. Er henda hjálp loyvd í Føroyum?
3. Hvør er munurin millum aktiva og passiva deyðshjálp?
4. Eiga vit at lóggeva fyri aktivari og passivari deyðshjálp?

5. Nær heldur tú, at lívið byrjar hjá einum fostri?
6. Sagt verður, at lívið er ein gáva. Hvat heldur tú um hesa útsøgnina í samband við fosturtøku?
7. Heldur tú, at frí fosturtøka átti at verið í Føroyum?

8. Hvørjar fyrimunir og vansar sært tú við, at arvamassin verður kortlagdur?
9. Er tað rætt at skanna fostur fyri sjúkur, tí so kunnu mammur velja at fáa fosturtøku?
10. Hvat heldur tú um møguleikan at skapa fullkomna barnið?
11. Hvat heldur tú um møguleikan at klona/kopiera menniskju? Fyrimunir/vansar
12. Nær heldur tú, at eitt menniskja er deytt? Hjarta/heili
13. Hvat heldur tú um, at hjartað bankar, men heilin virkar ikki, er fólkið deytt ella livandi?
14. Hvat heldur tú um tað at vera organdonorur?
15. Er tað rætt at halda lív í einum menniskja, so onkur annar kann fáa gagn av gøgnunum?
16. Hvar heldur tú, at "LÍVIÐ" situr hjá menniskjum?
17. Hvat er eitt hospice?

"Eigi eg at varða um bróður mín"?

skrivað hevur G. Risbjerg Thomsen

Frú Henriksen hevði eina íbúð við átta rúmum. Seks leigaði hon út, og hevði tvey sjálv, men tey stóðu ofta tóm, tá hon vitjaði børn síni á bygd. Vit, leigarar,løgdu ikki merki til, um hon var burtur ella heima, tí hon var ein still og friðarlig gomul kona og eitt sindur deyv. Vit kláraðu væl upp við hana.

Vit vóru øll somul ung og fátøk, men vit vóru sparin og høvdu tað ofta stuttligt. Tað var ein góð tíð, haldi eg nú. Men eitt er, ið nívir meg. Søgan um Janus. Eg vil helst ikki hugsa um hana, men hon fer óivá at elta meg, so leingi eg livi. Og tó, alt ið hendi mátti henda, tað kundi á ongan hátt vera mín skuld.

Og tó, alt ið hendi mátti henda, tað kundi á ongan hátt vera mín skuld.

Vit kendu einki til Janus og høvdu beinanvegin óvilja ímóti honum, eg veit ikki hví. Okkum dámdi ikki, at hann skuldi yvirtaka kamarið hjá Peturi, sum tók prógv og flutti.

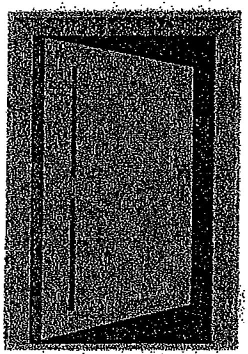

Janus var lágvaksin og skeitti, stamaði og hevði stór reyð oyru. Vit kundu ikki góðtaka hann. Teir fyrstu dagarnar merktu vit ikki so nógv til hann, og eg gloymdi næstan, at hann var har. So eitt kvøldið Erika og eg drukku te inni hjá Lis, nú bankar á hurðina, og Lis letur upp. Tað var Janus, sum fegin vildi lána eina sigarett. Hann fekk eina, men var standandi í hurðini og stardi at Eriku. Erika, sum var ein vinarlig genta, helt at hon mátti siga okkurt. "Ná, dámar tær at búgva her?" segði hon við sínum søta smíli. Jú, honum dámdi væl, fekk hann sagt, her var jú hugnaligt. Hann bleiv standandi, men eingin visti meiri at siga, og at enda takkaði hann fyri sigarettina og fór.

Á ein hátt tóku vit synd í honum, hann mundi helst keða seg, men hann um tað. Hetta var ikki einasta ferðin, Janus kom at lána okkurt, og var tað ikki fyri at lána, so var tað fyri at bera tað lánta aftur, og hann royndi altíð at geva meir, enn hann hevði fingið. Haraftrat var hann næstan altíð á gongini, tá tú komst á kvøldið, og tá vit vóru í køkinum, fingu vit ofta vitjan av honum. Honum gekst illa at tosa, men hann gjørdi sær ómak.

Tríggjar vikur eftir at Janus var komin, hevði Erika føðingardag, og hann skuldi haldast við einari lítlari veitslu. "Men Janus", segði Jens "hvussu við Janusi ?" "Tað er jú synd", helt Erika, "lat okkum bara bjóða honum við." Vit samdust um at spyrja Lis og Georg. Tey hugdu hvørt upp á annað. "Nei takk!" segði Lis, "skulu vit hava hann at sita og gløða at okkum alt kvøldið? Eru tit rættsiktað?" "Nei", segði Georg, "sjálvandi argar tað hann, um vit útihýsa honum, men hann hevur einki við okkum at gera. Bjóða vit honum við einaferð, so sleppa vit ikki av við hann aftur". Vit máttu geva honum rætt, vit vildu øll helst sleppa undan Janusi, so vit lótu við gleði spurningin falla. Tað var gott, at onkur annar gjørdi tað av, hugsaði eg, so nýtist mær ikki at hava ringa samvitsku.

Kvøldið eftir, tá vit høvdu etið og drukkið kaffi, fóru vit inn á kamarið hjá Lis at spæla plátur og dansa, men tað var ikki so stuttligt, sum tað plagdi at vera, tí har manglaði eitt mannfólk, so ein genta var støk. Eg stóð og skifti plátu, tá Lis kom yvir til mín og spurdi, hvussu vinur okkara mundi hava tað í kvøld. Eg visti hvønn hon meinti við og helt fyri, at hann mundi keða seg. Eg fór eitt ørindi inn á kamarið, á vegnum aftur møtti eg Janusi. "Vónandi larma vit ikki ov illa", skundaði eg mær at siga, "vit skulu nokk gevast so tíðliga, at tú fært náttarfrið". "Tað ger einki", segði hann

ótýðiliga. Hann stóð við einari fløsku í hondini, men eg lat sum einki og fór inn til hini. Seinni meðan eg dansaði við Georg, segði eg honum, at eg hevði møtt Janusi við fløsku í hondini. "Eini fløsku?" "Ja, eg haldi tað var kirsubervín. Hann keypti hana helst, tá hann sá okkum fyrireika veitsluna og ætlaði sær at lata sín part." "Vit vilja IKKI síggja hann her inni!!!" segði Georg "Nei, mær hevði heldur ikki dámt at dansa við honum, so hann má heldur ugga seg við víninum".

Ein summarmorgun kom Lis inn til mín í øðini. "Nei nú finni eg meg ikki í hesum longur", segði hon. "Í hvørjum?" "Janusi, eg havi júst verið í bað og gekk frá baðiverilsinum í berari bæðikápu, og so stóð hatta djórið har og gløddi beint við kamarsdyrnar hjá mær." "Ná", segði eg. "Hann sá andstyggiligur út, heilt reyður í andlitinum. Tað er ikki til at halda út. Eitt sovorðið svín!" Eg visti ikki, hvat eg skuldi siga. Eg skilti ikki hennara vreiði, tí Janus gjørdi ongum nakað, harafturat var hon í baðikápu.

"Tað ringasta er tó, at eg havi kamar við síðuna av hansara. Eg føli alla tíðina, hvussu hann lúrir eftir mær, tað gongur mær upp á nervarnar. Hevði eg bara kunna skift um við onkran annan. - Nei, tað besta hevði verið, um vit kundu fingið Janus at flutt hiðani. Georg og eg hava tosað um tað fyrr." "Hvussu í allari víðu verð kunnu tit gera tað?" "Á, vit lata hann bara kenna á sær, hvat vit halda um hann, tað hava vit loyvi til." Eg var líkasæl. Eg hevði vant meg við Janus, og legði neyvan merki til hansara. Hann gjørdi seg ikki inn á nakran. "Eg skilji hann ikki," segði eg, "tað tykist, sum hann endiliga vil koma saman við okkum, hóast hann má kenna á sær, at vit vilja einki hava við hann at gera. Og hví júst okkum? Hann hevur eftir øllum at døma ongar vinir, hann er altíð heima við hús." "Á, tað munnu vera nógvir Janusar, sum hann kann koma saman við. Hann vil verða meira, enn hann er."

Eg grundaði eitt sindur yvir tað. Vóru vit meira enn Janus? Soleiðis byrjaði forfylgingin av Janusi. Hann mátti kenna tað á sær, men hann broytti ikki atburð, hann helt út. Hann var altíð fólkaligur og vinarligur, og kom hann at lána okkurt, royndi hann altíð at standa í hurðini og práta. Hann heilsaði uppá okkum øll við einum smíli, sum um vit vóru bestu vinfólk. Hann leyp út at lata upp, hvørja ferð tað ringdi uppá hurðina, hóast hann ongantíð fekk vitjan, og hann var meginpartin av síni frítíð í felagskøkinum. Hann gjørdi alt, hann var mentur fyri at náa síni mál, og eg má viðganga, at hann var djarvur.

Erika, Jens og eg vildu ikki gera nakað, men kampurin tyktist at vera av stórum týdningi fyri Lis og Georg. Georg segði, at hann ætlaði at skriva eina søgu um Janus, og tí eygleiddi hann atburð hansara. Og vit kundu ikki lata vera við at flenna, tá ið hann endurgav kapittulin um kynslívið hjá Janusi. Til tíðir kundi Georg gera í so nógv av, hugsaði eg, men flenti eins nógv og hini. Lis segði, at hon vildi hava hann út úr húsunum, tí hann var eitt andskræmiligt, slímut djór. Hetta orðalag hóskaði henni ikki. Hon undraði meg, tí eg havi kent hana í nógv ár, og ta einu tíðina helt eg hana vera keðiliga og løgna, men hon var nógv broytt. Mær dámdi einki, tá hon bað meg skaffa sær kamarið, men hon hevði ongastaðni at vera, og tað hevði eisini gingið avbera væl. Hon og Georg funnu skjótt saman.

Nú vóru tey so samd um at plága Janus. Mangan vóru tey beinleiðis barnslig.

Tá ið Janus var í køkinum, skundaðu tey sær aftaná, so tey kundu siga okkurt óargaligt, men Janus lætst ikki at skilja. Tey vóru í heilum á gongini, og Iótust ikki at síggja hann, tá tey møttu honum. Men onki hjálpti, hann royndi við sama lag at gerast væl við okkum, tó tyktist hann meira mótfallin sum tíðin leið, og hann skeitti verri enn nakrantíð.

"Tá tyktist hann meira mótfallin sum tíðin leið"

Soleiðis gingu eini fýra-fimm mánaðir. Eitt kvøldið stutt fyri jól vóru vit øll inni hjá Lis og hugna okkum við heimabakaðum køkum, sum hon hevði fingið frá mammu síni. Lis hevði innrættað sær kamarið av nýggjum, og eg minnist, at eg sat og ynskti, at eg hevði ráð til eitt slíkt kamar, har var so hugnaligt og rúmligt, men Lis tosaði ikki um at býta um longur.

Sjálvandi datt tosið á Janus, sum helt út í tolni. Lis hevði á orði, at Janus ikki kom á gátt longur og helt, at hann ivaleyst var vorðin moyrur. Tá bankaði á hurðina, tey kendu varnu dukini. Vit hugdu hvør at øðrum, Lis risti við høvdinum, men Jens fór at lata upp. Har stóð Janus, líkbleikur við einum handklæðið vundnum um hondina. Vit stardu at honum, hann royndi at siga okkurt, men fekk ikki orðið upp. Handklæðið var blóðdálkað. At enda stamaði hann okkurt um ein breyðknív og spurdi, um vit høvdu nakað heftiplástur. "Nei", svaraði Lis, "ikki meira enn til egið brúk". Hon mundi hoyra, hvussu rátt tað ljóðaði, tí hon hugdi bangin upp á okkum. Men Jens bað hann koma við sær inn á baðiverilsi. Vit lætnaðu um hjarta, hann las til lækna, so tað var rímiligt, at hann tók sær av tí. Jens var leingi burtur. Tá hann kom aftur, spurdi Georg, um tað var ringt at sleppa frá honum. "Nei, einki soleiðis". "Var tað álvarsamt?" spurdi Erika. "Einki at tosa um, slíkt bløðir meira enn tað pínir."

Lis segði einki. Mær rann í huga nakað, sum eg ikki hevði hugsað um í fleiri ár. Tað var eitt vári vit vóru farin eina útferð, ein stórur flokkur av børnum. Eingin vildi hava Lis við, tí okkum dámdi hana ikki, men hon hevði hoyrt um túrin og kom við kortini. Hon hevði tað neyvan stuttligt, hon datt og koykti fótin, onkur helt tað vera við vilja, so hon kundi fáa samkenslu. Eingin annar visti um túrin. Lis hevði helst eisini gloymt hann, ella hevði hon?

Eg hevði verið burtur á páskum og pakkaði út, tá Jens kom inn. "Hevur tú hoyrt?"
"Hvat?"
"Um Janus".
"Hvat hevur hann nú gjørt? Mussa Lis í køkinum?"
"Nei, einki sovorðið. Hann er deyður, hann leyp á sjógv."

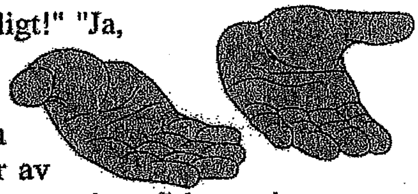

Eg setti meg á gólvið og hugdi uppá hann: "Harragud, tað er ræðuligt!" "Ja, eg hugsi tað var hósdagin. Eg sat í kamarinum hjá Georg, og Janus kom inn at læna eina sigarett, tað var halgidagur, teir mundu vera ringastir hjá honum, hann kendi jú ongan. Georg segði, at hann ongar átti, men tað var so óheppið, at pakkin lá á borðinum fullur av sigarettum, og vit sótu báðir og royktu. Eg tímdi ikki at blanda meg uppi - tað hava vit ongantíð gjørt. Síðani hava vit ikki sæð hann, men sunnudagin ringdu tey til frú Henriksen og søgdu, at tey høvdu funnið hann ".
"Men hatta við sigarettunum kann ikki vera orsøkin" segði eg.
"Sjálvandi ikki. Tað var nóg mikið bara at vera Janus. At vera so einsamallur" segði Jens.
"Hvat siga Lis og Georg?"
"Hvat skulu tey siga? Tey halda tað vera trist og óhugnaligt. Hvat annað skulu tey halda?"
"Erika græt, og hon er helst tann einasta, sum hevur gjørt tað, hann hevði neyvan aðra familju enn gomlu frú Henriksen."
"Tey vóru nú hørð við hann. Skilti tú, hvat tey vildu við tí ?"
"Eg veit ikki. Men eg havi hugsað um Georg, eg kendi hann einki soleiðis. Av eini ella aðrari orsøk var hann illa umtóktur og hevur helst havt eina trupla skúlagongd. Hann hevur havt sítt at hevna, kanst tú ætla. Hvussu við Lis? Tú kennir hana frá fyrr?"
"Ja", segði eg, "ja kanska".

Jens reistist. Hann steðgaði á í hurðini. "Eg kendi sum sagt lítið til Georg, men eg gekk í sama flokki sum beiggi hansara, teir líktust nógv og hann var eg við til at arga, minnist eg. Men sum barn hugsar tú so stutt. - Og síðan er tað ov seint."

"Og síðan er tað ov seint."

Spurningar til *Eigi eg varða um bróður mín?*

1. Hvat heldur tú um viðferðina, sum Janus fær?
2. Heldur tú, at øll fimm eru eins ring, tá ið tað snýr um at útihýsa Janusi?
3. Heldur tú, at barndómurin hevur okkurt at siga hjá Lis og Georg?
4. Hvat heldur tú um hugsanirnar hjá "eg"?
5. Heldur tú, at Janus hevur skorið seg við vilja ella av óvart?
6. Heldur tú, at vit sum børn og ung hugsa um avleiðingar av tí , vit gera og siga?
7. Kundi henda søgan havt endað øðrvísi?
8. Hava menniskju altíð ábyrgd av sínum gerðum?
9. Hava tey ungu samvitskubit aftaná?